

Slika apsurdnog svijeta u Kafkinim pričama

Kleš, Silvija

Undergraduate thesis / Završni rad

2011

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:755357>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-07**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i povijesti

Silvija Kleš

**SLIKA APSURDNOG SVIJETA U KAFKINIM
PRIČAMA**

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Branka Brlenić-Vujić

Osijek, 2011.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	3
2. FRANZ KAFKA – PRAOTAC KNJIŽEVNOSTI APSURDA	4
3. ŽIVOT I DJELO FRANZA KAFKE.....	5
3.1. Prag – „majčica s pandžama“	8
4. ESTETIKA ŠOKA U KRATKIM PRIČAMA.....	9
5. <i>U KAŽNJENIČKOJ KOLONIJI</i>	10
5.1. Sadržaj kratke priče.....	10
5.2. Analiza kratke priče	11
5.3. Nerazumljiva okrutna običnost	13
6. <i>UMJETNIK U GLADOVANJU</i>	13
6.1. Sadržaj kratke priče.....	13
6.2. Analiza kratke priče	14
7. <i>OSJEĆAJUĆI SE JADNO</i>	17
7.1. Sadržaj kratke priče.....	17
7.2. Analiza kratke priče	18
8. <i>JAHAI NA KANTI ZA UGLJEN</i>	19
8.1. Sadržaj kratke priče.....	19
8.2. Analiza kratke priče	20
9. KAFKINI JUNACI KRATKIH PRIČA U SVIJETU OTUĐENJA	20
9.1. Opsesija i beskonačnost	21
10. KAFKA – KLASIK MODERNIZMA.....	22
11. ZAKLJUČAK.....	24
12. LITERATURA	25
13. POPIS PRILOGA	26

1. UVOD

Tema mog završnog rada je *Slika apsurdnog svijeta u Kafkinim pričama*. Apsurdnost u Kafkinim kratkim pričama prikazati ću na temelju četiri priče Franza Kafke: *U kažnjeničkoj koloniji*, *Umjetnik u gladovanju*, *Osjećajući se jadno* i *Jahač na kanti za ugljen*. Rad je podijeljen na tri segmenta. U prvome dijelu reći ću nešto o Franzu Kafki, njegovom životu i djelu, te o Pragu i tome koliko je život u Pragu i češki nacionalizam utjecao na samoga Kafku i njegovo stvaralaštvo. U drugome dijelu pisat ću o estetici šoka u Kafkinim pričama, zatim ću analizirati odabrane kratke priče i na temelju toga prikazati Kafkin svijet u ozračju apsurga koji se temelji, prije svega, na prekidu komunikacije i uzaludnim naporima pojedinca čije se zagonetke samo udvostručavaju. Zaključke ću potkrijepiti citatima iz navedenih djela kako bih izravno prikazala elemente apsurga u Kafkinim kratkim pričama. U trećem dijelu rada prikazat ću Kafkine likove u svijetu otuđenja i objasniti kako je Kafka postao „klasik modernizma“ neiscrpne bizarne maštovitosti. Prilikom pisanja rada posebnu pozornost obratit ću na Kafkin jedinstveni književni svijet u kojem je stvorio mogućnost da likove otuđi od korijena, obitelji, okoline i ponajprije od vlastita tijela. Kafkina poznata izjava: „Što ja imam zajedničkoga sa Židovima? Jedva da imam ičega zajedničkoga sa samim sobom“ vjerojatno je rečenica koja najbolje opisuje Franza Kafku, za kojega su njegovi prijatelji govorili da živi pod „staklenim zvonom“. Tijekom pisanja rada koristila sam se raznovrsnom literaturom, knjigama koje na filozofijski način analiziraju Kafkino stvaralaštvo, te časopisima *Književna smotra* i *Umjetnost riječi*.

2. FRANZ KAFKA – PRAOTAC KNJIŽEVNOSTI APSURDA

Franz Kafka rođen je 1883. godine pa pripada generaciji koja je na njemačkom jezičnom području stvorila umjetničku koncepciju nazvanu ekspresionizam. Manje je poznato da je Kafka, već od vremena kada je završio studij prava i zaposlio se kao činovnik, vodio nešto poput „dvostruka života“: uredski posao u Zavodu za osiguranje radnika protiv nesreća obavljao je neobično savjesno, upoznavajući birokratske mehanizme koji vjerojatno nisu ostali bez traga u njegovim djelima; drugo je vrijeme, često i noćne sate, posvećivao književnom stvaralaštvu, svojim dnevnicima i opsežnu dopisivanju. Kafka je najstrože dijelio umjetnički poziv od građanskog zvanja: bio je jedan od najvećih majstora njemačke proze, a ipak nikad nije pomišljao na to da se književnošću bavi profesionalno, bar ne onako kako su to činili mnogi njegovi znanci. Neobičan spoj duboke obuzetosti književnošću, strasti kojoj je bio kadar sve žrtvovati i gotovo nehajna odnosa prema vlastitim djelima indikativan je za Kafkino shvaćanje umjetnosti: za njega umjetnost nije bila apsolutna vrijednost i jedini smisao života, kao za druge ideologe esteticizma, nego oblik individualne egzistencije, tegoban poput svih drugih očitovanja života.¹

Rečenica koja bi mogla poslužiti kao motto Kafkinim djelima odnosi se na čovjeka bez sigurnosti. Za čovjeka u ovom svijetu, okružena uspjesima tehnike, udobnostima gradskog života, ustaljenim uzajamnim odnosima građana – nema nikakve sigurnosti. A te sigurnosti nema jer tom životu nedostaje smislenosti koja bi snagom matematičke ili logičke nužnosti uspjela opravdati položaj svakog pojedinog predmeta i čovjeka upravo na tom mjestu i upravo u tim odnosima. Kafka prikazuje kako je cjelokupno zbivanje oko nas, pa čak i najsvakodnevnije, za nas nejasno, zagonetno i nedokučivo.²

¹ Žmegač, Viktor, *Istina fikcije: moderni njemački pripovjedači*, Znanje, Zagreb 1982., str. 126.-128.

² Krtalić, Ivan, Prpić, Petar, *Književnici dvadesetoga stoljeća*, Školska knjiga, Zagreb 1984., str. 36.-37.

3. ŽIVOT I DJELO FRANZA KAFKE

Franz Kafka rodio se u središtu Praga 3. srpnja 1883. godine. U dobi od šest godina, 16. rujna 1889. godine, Franz je napustio svoje samotničko okruženje i krenuo u svijet obrazovanja.³ Kafku je uvijek odlikovala oštromna politička svijest, simpatija za žrtve društvene nepravde i nepovjerenje prema moćnicima. Živeći u vrijeme češke borbe za odcjepljenje od konzervativnog carstva, kojim se upravljalo iz Beča, Kafka je bio više nego svjestan toga što je bilo u igri. Njegovo je vrijeme u Pragu bilo okarakterizirano kao vrijeme tranzicije i pobune, kada pod nogama nema čvrstog tla, vrijeme bez sadašnjosti i bez povezanosti. Desetogodišnji Kafka krenuo je 20. rujna 1893. godine u Starogradsku njemačku gimnaziju. 1896. godine, iako slabo prakticirajući židovsku vjeru, Franz je prošao obred bar micve.⁴

Prilog 1: Franz Kafka

U studenog 1901. godine počeo je studirati na sveučilištu u Pragu gdje upoznaje Maxa Broda, koji će imati presudnu ulogu u stvaranju Kafkine posmrtna književne reputacije.

³ Murray, Nicholas, *Franz Kafka: biografija*, Naklada Zoro, Zagreb 2004., str. 18.

⁴ Isto, str. 26.-30.

1902. godine Kafka odlazi iz Praga, ali se ubrzo vraća. Negdje tijekom 1904. godine počeo je pisati prvo od sačuvanih djela *Opis jednog boja*. 1906. godine nakon završenog studija Kafka je počeo raditi na sudu.⁵ Početkom 1910. godine Kafka se počeo sve više zabrinjavati za svoje zdravlje. Krajem siječnja ispumpali su mu želudac. Bio je pretjerano osjetljiv na promjene svoga fizičkog stanja. Bio je hipohondar. U *Pismu ocu* iz 1919. godine, Kafka počinje kriviti roditelje za probleme u životu. Očev je zdrav apetit rezultirao čitavim nizom nasilnih metoda kojima je prisiljavao sina da jede, i to brzo, te da pazi na pravila o kojima on sam nije vodio računa. Kafka je poslije postao vrlo probirljiv što se tiče hrane, da bi naposljetku postao vegetarijanac. Smrt utapanjem, samoubojički impulsi, samoprezir, zbrkani osjećaji prema vlastitom životnom usmjerenju i destruktivni odnos s roditeljima – te su teme sirovina za *Osudu*, djelo koje će predstavljati Kafkin glavni književni proboj.⁶ Kafkin prvi roman zvao se *Isčezli*, ali je poznatiji pod nazivom *Amerika* koji mu je nadjenio Max Brod. 14. kolovoza 1912. godine Kafka upoznaje Felice Bauer. Stoga će jesen 1912. godine za Kafku predstavljati osjećajni i umjetnički potres bez presedana u njegovu dotadašnjem životu.⁷ U njegovoj ostavštini nalazi se koncept pisma za Felice koji snažno odražavaju raspoloženje prvog straha i povlačenja. Franz je zaručio Felice, no zaruke su raskinute. 1914. godine Kafka je završio s pisanjem *U kažnjeničkoj koloniji*.⁸ Nakon raskida sa Felice Kafka je bio nesretan. Došao je k Maxu i počeo plakati. Nešto više od godine dana nakon toga Max Brod saznao je da se Felice udala. Kafka je zbog toga bio uzbuđen i izrazio je iskrene želje za sreću mladog braka. Nakon toga Kafka se razbolio. Taj njegov bezizlazan položaj bio je posljedica bolesti. Bolest je postala zlo koje samostalno djeluje i potkopava Franza. Počeo je sređivati pripovijesti koje ulaze u sastav knjige *Seoski liječnik*.⁹ Milena Jesenska upoznala je Kafku 1920. godine kada su njegova djela bila poznata uglavnom samo u intelektualnim krugovima. Nekoliko godina poslije ona je postala njegova prevoditeljica na češki i njegova prva *Shiksa*, djevojka nežidovka. Budući da se rodila kada je Kafki bilo trinaest godina smatrao je da je njezino rođenje bilo dar za njegovu bar-micvu. *Pisma Mileni* nisu poput onih za Felice, to je velika

⁵ Isto, str. 47.

⁶ N. Murray, *Franz Kafka: biografija*, str. 68.

⁷ Isto, str. 90.-95.

⁸ Max, Brod, *Franz Kafka: životopis*, Znanje, Zagreb 1976., str. 128.

⁹ Isto, str. 146.-149.

književnost i svečanost ljubavi. Ma kako da je ona utjecala na njega, mora se reći kako je Milena bila model za lik Friede u Kafkinu velikom nezavršenom romanu.¹⁰ Posljednje godine Kafkinog života obilježene su poznanstvom sa Dorom. Živjeli su zajedno u Berlinu. U to vrijeme Kafka pristaje da se izdaju četiri njegove pripovijesti i dao im je zajednički naslov *Umjetnik u gladovanju*. Konačno je izbilo na vidjelo da se Franzovo fizičko stanje pogoršava, te je prenesen u senatorij, te ubrzo umire od tuberkuloze.¹¹ Kafka je pokopan u Pragu 11.lipnja 1924. godine na Novom židovskom groblju u Strašnicama. Nakon Kafkine smrti, Max Brod započeo je s objavljivanjem njegovih djela. Započeo je 1925. godine s *Procesom* te nastavio s *Dvorcem* 1926. godine i *Amerikom* 1927. godine. Kakve god da su bile kritike uperene protiv Brodovih prijevoda Kafkin je ugled rastao. Moglo bi se reći da se to dogodilo upravo zahvaljujući prijevodima zbog kojih je Kafkino djelo zaobilaznim putem uvršteno u njemačku književnost. Kafka se danas s punim pravom smatra jednim od majstora moderne njemačke književnosti, ali istovremeno, na vrlo osobit način, pripada čitateljima cijeloga svijeta.¹²

Nakon Kafkine smrti pronađeno je pismo naslovljeno Maxu Brodu koje je glasilo:

“Dragi Maxe, moja posljednja želja: sve što ostavljam za sobom (dakle, u ormaru za knjige, u komodi, u pisaćem stolu, kod kuće i u uredu, ili je bilo kamo odneseno pa ti nađeš), dnevnike, rukopise, pisma, tuđa i moja, bilješke i tako dalje, neka se sve odreda spali nepročitano, a isto tako i svi moji spisi ili zapisi koji se nađu kod tebe ili kod drugih.

Pisma koja ti ne budu htjeli dati neka ih bar pošteno spale.

Tvoj Franz Kafka.”

Na sreću Max Brod nije ispunio posljednju Kafkinu želju i njegovom zaslugom sačuvala su se sva Kafkina djela koja se smatraju remek djelima moderne književnosti.¹³

¹⁰ Mairowitz Zane, David, *Kafka za početnike*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2001., str. 101.-102.

¹¹ B. Max, *Franz Kafka: životopis*, str. 179.-180.

¹² N. Murray, *Franz Kafka: biografija*, str. 308.-309.

¹³ Isto, str. 432.

3.1. Prag – „majčica s pandžama“

Prije nego je postao pridjev, Franz Kafka bio je Židov iz Praga, rođen u neizbježnoj židovskoj tradiciji pripovjedača i sanjara, žitelja geta i vječnih izbjeglica. Njegov Prag, „majčica s pandžama“, bilo je mjesto koje ga je gušilo, ali u kojem je ipak odlučio proživjeti cijeli svoj život, osim posljednjih osam mjeseci. Prag je u vrijeme Kafkina rođenja još bio dio Austro-Ugarske u kojemu su se ispreplitale mnoge nacionalnosti, jezici, političke i društvene organizacije. Nekome poput Kafke, rođenjem Čehu s njemačkim kao materinskim jezikom, koji zapravo nije bio ni Čeh ni Nijemac, bilo je teško stvoriti jasan kulturni identitet. Češki je nacionalizam bio u usponu protiveći se njemačkoj prevlasti, a Nijemci su se prema Česima uglavnom odnosili s prezirom. A dakako, svi su mrzili Židove.¹⁴

Novina koju prinose praški književnici u specifičnosti je velegradskog ozračja literarnog plurilingvizma koji vodi prema ekspresionističkoj poetici. Golgotski mitem koji korespondira sa slikom gradske bijede, ponirući u mračne predjele nutrine, povezan je s dominantnom temom straha koja će otvoriti preko praškog pjesnika Victora Hadwigera prostor Franzu Kafki.¹⁵

Svatko tko se nađe u Pragu, gdje je Kafka rođen i gdje je proveo veći dio svojeg kratkog života, ne može a da ne postane svjestan koliko on pripada tom prostoru i koliko taj prostor pripada njemu. Kafka je bio Prag i Prag je bio Kafka. Danas je Prag glavni grad Republike Češke, nezavisne države u novoj Europi, grad u kojem se više ne govori jezikom kojim je Kafka pisao. Rođen je 1883. godine. Bio je Židov u gradu u kojem su Židovi bili gotovo potpuno germanizirani. Već bi to, samo po sebi, bio dovoljno složen početak za svakog pisca, a za Kafku je postojalo još bezbroj dodatnih poteškoća koje su pridonosile kako kompleksnosti njegove književnosti, tako i tjeskobnosti privatnog života. Želio je samo pisati. „Nisam drugo do književnost“ – tvrdio je. Svijet je, međutim, pred njega postavio niz zapreka: obitelj bez razumijevanja, zahtjevnu profesionalnu karijeru, slabo zdravlje i neprekidno odgađanje braka, za kojim je žudio. Osebjuna atmosfera njegovim djela – danas univerzalno nazvana kafkijanskom – proizlazi iz tog

¹⁴ D. Zane Mairowitz, *Kafka za početnike*, str. 6.-7.

¹⁵ Brlenić-Vujić, Branka, *Književni fragmenti, eseji i studije*, Grafika, Osijek 2010., str. 24.

nedostatka osjećaja pripadnosti, nesposobnosti da pronađe svoje mjesto u tajanstveno suprotstavljenom svijetu. Zbog osjećaja krivnje, baš kao i Joseph K. u *Procesu*, osjećao se optuženim bez formalne optužbe, poput kriminalca koji nije počinio nikakav zločin. No, Kafka nije poznavao samo patnju. Imao je prijatelje, uspješnu karijeru i kolege su ga voljeli. Naposljetku, bio je privlačan ženama i uživao je u njihovom društvu. Premda je većinu svog života proveo u Pragu, ondje se nikada nije osjećao potpuno ugodno. „Svoje sam roditelje uvijek smatrao mučiteljima“, napisao je jednom Franz.

Užasavao se obiteljskog života:

Ne mogu živjeti s ljudima. Uistinu mrzim sve svoje rođake, ne stoga što su zlobni ili što o njima ne mislim ništa dobro... nego jednostavno stoga što živim u njihovoj neposrednoj blizini. To je samo zato što ne mogu podnijeti zajednički život...¹⁶

4. ESTETIKA ŠOKA U KRATKIM PRIČAMA

Kratka je priča u našem vremenu globalni oblik narativne strukture koji omogućuje njezino prihvaćanje u vidu određenih umjetničkih ili pak drugih kulturnih vrijednosti, imajući na umu osebusan način oblikovanja one zbilje od koje polazi.¹⁷

Izdvoje li se tekstovi objavljeni za autorova života, dakle „autentični“ u najstrožem smislu, lako se opaža da Kafka nije publicirao nijedan tekst dulji od pedeset stranica; pa čak ni cijele zbirke ne premašuju taj opseg. Prva Kafkina zbirka, *Razmatranje* (1913.), sastoji se od proznih minijatura. Razmjerno su najviše pažnje za Kafkina života pobudile tri pripovijetke: *Osuda* 1913. godine, *Preobrazba* 1915. godine i *U kažnjeničkoj koloniji* 1919. godine. Novije kratke priče sabrao je u zbirkama *Seoski liječnik* 1919. godine i *Umjetnik u gladovanju* 1924. godine. Druga zbirka, sa četiri teksta, posljednja je publikacija, izašla u godini autorove smrti, postumno. Iz ostavštine objelodanjeni su romani *Proces* 1925. godine, *Dvorac* 1926. godine i *Amerika* 1927. godine, tridesetak pripovijedaka, aforistički zapisi, dnevници i pisma. Izuzmu li se romani ostaje opus koji se sav sastoji od kratke proze. To treba naglasiti jer opseg književnog djela nije naprosto bibliografska kategorija, nego jedan od najvažnijih pokazatelja strukture fikcionalnog

¹⁶ N. Murray, *Franz Kafka: biografija*, str. 9.-16.

¹⁷ B. Brlenić-Vujić, *Književni fragmenti, eseji i studije*, str. 192.

svijeta. Kafkina je estetika u prvom redu estetika šoka, iznenađenja, neobičnog viđenja običnih ili uobičajenih pojava i stvari. Kratkoća tekstova u Kafke posljedica je estetike šoka, koja sažima i nabija i, što je glavno, ne poznaje kategoriju razvitka i eksplikacije. Pripovjedna proza 19. stoljeća, dakle ona tradicija koju je Kafka cijenio, polazi od konkretnog iskustva pa poštuje u prvom redu načelo kauzalnosti. Kafkin svijet nije složen ni po ideji razvitka ni po obrascu sukoba. U Kafke zapanjuje to što u djelima ništa nikoga ne zapanjuje. Ne uznemiruju nas u Kafke predmeti i zbivanja sami po sebi, nego činjenica da njegova bića na njih reagiraju kao da je s njima sve u redu, dakle bez uzbuđenja. Užas ne izaziva to što se Gregor Samsa jednoga jutra budi preobražen u kukca, nego okolnost što se on tome uopće ne čudi, to jest groteskno zbivanje koje je postalo samo po sebi razumljivo. Kafkina proza signalizira sumnju u razumnost i spoznatljivost zbilje, ali sugestija koja iz nje zrači temelji se isključivo na neobičnim situacijama: ona je zatvorena, bez propusnih kanala prema čitaocu, to jest bez ikakva komentara uklopljenog u tekst. Zagonetnost je njezino konstitutivno obilježje; lišena zagonetnosti, ta bi proza izgubila svoj identitet.¹⁸ Kafkine pripovijetke nisu ni san, ni halucinacija, ni bajka, ni alegorija - one su, po svjesnoj želji autorovoj, prikaz našega svijeta, onoga svijeta u kojemu se krećemo mi svi njegovi čitaoci.¹⁹

5. U KAŽNJENIČKOJ KOLONIJI

5.1. Sadržaj kratke priče

Istraživač dolazi u neku kažnjeničku koloniju u tropima. Zapovjednik kolonije poziva ga da nazoči smaknuću što će ga oficir koji obavlja dužnost suca izvršiti nad zatvorenikom. Presudu izvršuje stroj za smaknuća, koji je izumio raniji zapovjednik kažnjeničke kolonije, kako bi osuđenike mehaničkim načinom, bez ikakve ljudske intervencije, ubio u roku od dvanaest sati. Oficir objašnjava istraživaču stroj. Na kraju ga moli da se kod zapovjednika zauzme za stroj, ili neka ga barem ne kritizira. Istraživač to odbija budući da mu se metoda smaknuća čini okrutnom. Tada oficir samoga sebe prepušta stroju koji je prethodno oduševljeno branio. No, upravo pri njegovu smaknuću stroj ne radi

¹⁸ V. Žmegač, *Istina fikcije: moderni njemački pripovjedači*, str. 130.-139.

¹⁹ Škreb, Zdenko, *Franz Kafka*, u: *Književna smotra 4*, Mladost, Zagreb 1970., str. 38.

propisno. Umjesto da ga aparat dvanaest sati obrađuje – pri čemu u tijelo osuđenika upisuje zakon koji je prekršio – stroj ga vrlo brzo probada i usmrćuje. Istraživač odmah napušta kažnjeničku koloniju.

5.2. Analiza kratke priče

„Čudan je to stroj, reče oficir istraživaču i obuhvati, u neku ruku zadivljenim pogledom stroj, premda mu je bio dobro poznat.“ Prvom smo rečenicom izravno bačeni u centar pripovijetke. Kafka je umjetnik uspostavljanja takvih izravnih kontakata. Već ovdje, u prvoj rečenici, istaknuto je da to nije bilo kakav stroj. Pridjevom *čudan* ujedno je označena atmosfera u kojoj se ova pripovijetka kreće. Ona je od početka do kraja „čudna“ pripovijetka. Objašnjavanjem dijelova stroja govori se o narodnim izrazima za njih, no narod se uopće ne zanima za njega. Teška paradna uniforma u proturječnosti je s teškim i prljavim poslom koji oficir mora kao strojar izvršiti. Putnik i vojnik jedva da prate oduševljeno tumačenje stroja, samo se osuđenik trudi da ih prati – no on ne razumije francuski, te ih stoga uopće ne može pratiti. Jedna od apsurdnosti javlja se i u drljači – to je naprava kojom se obrađuje tlo da se pripremi za prihvat sjemena, dakle, instrument u službi oplođivanja, a kod stroja se izokrenula u instrument smaknuća. Nadalje, posebni pusteni čep, koji se stavlja u usta onome tko je pričvršćen uz krevet, treba spriječiti vikanje i ugrizanje za jezik. Ovaj prividno ljudski potez, je međutim, besmislen. Ako će stroj ionako rasjeci osuđenika, ne može biti važno da li će od bola pregristi jezik.²⁰ U *kažnjeničkoj koloniji* još je niz apsurdnih i besmislenih situacija. Najprije osuđeni pokušava pojesti rižinu kašu, što zapravo smije samo nakon dvostanog mučenja. Vojnik ga sprečava u tome, no tada i sam jede. Osuđeni je trebao izvršavati besmislene radnje: točno svaki sat ustati i salutirati pred kapetanovim vratima, te se kao besmislen javlja i izvještaj o prijestupu bez daljnjeg saslušavanja, te pisanje presude i njezino izvršenje.²¹

²⁰ Biemel, Walter, *Filozofijske analize moderne umjetnosti: Kafka/Proust/Picasso*, Biblioteka „Pitanja“, Zagreb 1980., str. 4.-9.

²¹ Isto, str. 17.

„Je li mu poznata presuda? – Nije -, reče oficir, spreman da nastavi, ali ga putnik prekinu: - Nije mu poznata vlastita presuda? – Nije – ponovi oficir... - Bilo bi besmisleno da se obznani. Saznat će je na svojem tijelu... - Ali, valjda zna, da je uopće osuđen? – Ni to ne zna – reče oficir.“²²

U središtu pažnje je stroj za smaknuća. Tim središnjim položajem stroja za smaknuće rečeno je nešto bitno o svezi: pravo-zakon-postupak-presuda-izvršenje kazne. Na prvo je mjesto postavljeno izvršenje kazne. Sve je koncentrirano na to izvršenje, oficir je i sudac i krvnik. Svaka kazna znači smrtnu kaznu. Bez obzira o kojemu se prijestupu radi, presuda je smrtna kazna. Kafka je umjetnik u apsolutnom izokretanju pravednosti. Stroj ne služi zakonu, kako se tvrdi, nego isključivo uništenju. Time su se odnosi pravo-zakon-kazna totalno izokrenuli.²³

Apsurdno je i to što oficir posjeduje plan smaknuća, no istraživač na papirima ne vidi ništa samo isprepletene linije.

„Ja još rabim nacрте bivšeg zapovjednika... On pokaže prvi list. Putnik je želio odati neko priznanje, ali je vidio samo prepletene i ispresijecane linije, nalik na labirint, koje su tako gusto pokrivalе papir, da se gotovo nisu razabirale bjeline. – Čitajte – reče oficir. – Ne mogu – reče putnik. - Pa jasni su - reče oficir.“²⁴

Protusmislenost pripovijetke je njezina vodilja razumijevanja. Ta protusmislenost, zapravo je, izokrenutost. Središnje izokretanje je izokretanje ideje pravednosti, ono upućuje na temelj mogućeg izokretanja ljudskosti, čije nam je krajnje otuđenje pripovijetkom predstavljeno.²⁵

U pripovijetci *U kažnjeničkoj koloniji* okrivljenik ne zna za osudu jer će mu je stroj u dugačkim satima mučenja ispisati na leđima, to jest tetovirati dovitljivo namještenim šiljcima koji će ga konačno ubiti. Kafkini sudovi izriču samo najteže osude – u društvenom uređenju njegova svijeta vlada samo najkruća disciplina, supervojnička:

²² Kafka, Franz, *Proces; Preobrazba i druge priče*, Školska knjiga, Zagreb 2003., str. 356.

²³ W. Biemel, *Filozofijske analize moderne umjetnosti: Kafka/Proust/Picasso*, str. 24.-25.

²⁴ F. Kafka, *Proces; Preobrazba i druge priče*, str. 360.

²⁵ W. Biemel, *Filozofijske analize moderne umjetnosti: Kafka/Proust/Picasso*, str. 34.

pretpostavljeni uvijek ima pravo. To je potpuno u skladu s ostalim značajkama Kafkina svijeta. Kako bi moglo biti pravde u svijetu u kojem se čovjek ne može osloniti ni na svoju misao, ni na ikakvu vezu među ljudima jer su sve neadekvatne i nekoordinirane, a ni u prirodi oko njega nema nikakve zakonitosti? Taj svijet bez ljudskih vrijednosti ne može poznavati ni pravde ni etičnosti. Kafka je pisac bez trunke sentimentalnosti. Što god on prikazivao, nikakav se autorov stav ne može razabrati u tekstu.²⁶

5.3. Nerazumljiva okrutna običnost

Cijeli Kafkin opus prožet je filozofskim načinom razmatranja stvari. Za njega sve je varka: tražiti minimum obmane, ostati u uobičajenom, tražiti maksimum. U njegovim pripovijetkama postoji cilj, ali nema puta; ono što zovemo put samo je oklijevanje. Priznanje i laž su isto. Da bi čovjek mogao priznati mora lagati. To što čovjek jest, ne može izraziti, jer to upravo on jest; priopćiti može čovjek samo ono što nije, dakle laž. Kod Kafkinog paradoksa nema „normalnosti“ – odnosno njegova „normalnost“ može se izraziti upravo samo kao paradoks. U Kafkinjoj prozi prisutna je odsutnost refleksija. Refleksija znači svođenje pojedinosti na opće zakonitosti – kojih u Kafkinu tekstu ne može biti. Ta dobro zapažena crta Kafkina stila interpretira se pogrešno ako se u njoj vidi posebna autorova zasluga – ona je integralna sastavnica njegova stila.²⁷

6. UMJETNIK U GLADOVANJU

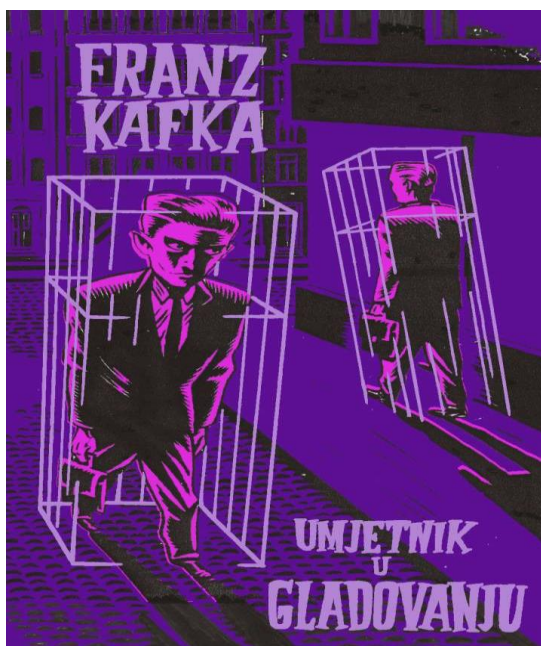
6.1. Sadržaj kratke priče

U posljednjim desetljećima zanimanje za umjetnike u gladovanju je opalo. Njihova je zadaća bila da za vrijeme gladovanja, čak ni pod prisilom, ne okuse ni najmanju sitnicu jer im je to branila čast njihove umjetnosti. Nitko nije znao da je gladovati zaista lako. To su znali samo umjetnici u gladovanju. Jednoga dana umjetnik u gladovanju se počeo osjećati usamljeno jer je opao interes za njegovu umjetnost. Zato je odlučio prihvatiti angažman u jednom velikom cirkusu. Ni tamo nije bio velik interes za umjetnika.

²⁶ Z. Škreb, *Franz Kafka*, u: *Književna smotra* 4, str. 44.

²⁷ I. Krtalić, P. Prpić, *Književnici dvadesetoga stoljeća*, str. 54.-57.

Nadglednici u cirkusu više nisu ni brojali dane, pa se nije znalo koliko dugo umjetnik već gladuje. Jednom je nadgledniku kavez upao u oči i pitao je zašto kavez stoji neiskorišten. Zatim su u slami u kavezu vidjeli umjetnika i začudili se što je još tu i što još uvijek gladuje. Nadglednik ga je upitao zašto on mora gladovati. Umjetnik mu je rekao da gladuje zato što nije pronašao jelo koje bi mu prijalo, te da ga je našao da bi se najeo kao i svi ostali. To su bile njegove posljednje riječi u kojima se održavalo uvjerenje da i dalje gladuje. Zatim su umjetnika u gladovanju pokopali zajedno sa slamom, a u kavez strpali jednu malu panteru kojoj posjetitelji nisu mogli odoljeti. Svi su se okupili oko kaveza i više se nisu htjeli maknuti.

Prilog 2: Umjetnik u gladovanju

6.2. Analiza kratke priče

Kao i u svim Kafkinim pripovijetkama tako i u ovoj možemo uočiti niz besmislenih i apsurdnih situacija. Pred kavezom umjetnika u gladovanju nalaze se stražari koji paze na umjetnika kako ne bi varao i krišom jeo. No tu dolazi do paradoksalne situacije – čuvari olako ispunjavaju svoju dužnost kako bi umjetniku u gladovanju dali priliku da krišom nešto pojede. Oni koji mu žele olakšati položaj otežavaju ga, jer se tada umjetnik mora naprezati da svlada svoju slabost i da pjeva kako bi primijetili da ipak ništa ne jede. No to

naprezanje nipošto nema željeni učinak, jer se čuvari samo čude kako može jesti i istovremeno pjevati.²⁸

„Nitko nije bio u stanju neprekidno stražariti sve te dane i noći uz umjetnika u gladovanju, nitko dakle nije mogao iz vlastita iskustva znati da li on doista neprekidno i pošteno gladije; to je jedino mogao znati sam umjetnik u gladovanju; jedino je on mogao biti istodobno i gledatelj potpuno zadovoljan svojim gladovanjem. A on opet iz jednog drugog razloga nije nikad bio zadovoljan, možda i nije od samog gladovanja toliko omršavio da ga mnogi, na svoju žalost, nisu dolazili gledati, jer nisu mogli podnijeti da ga takvog vide, nego je omršavio samo zato što nije bio zadovoljan samim sobom.“²⁹

Pravila su takva da umjetnik u gladovanju nakon četrdeset dana mora prestati gladovati. Opis proslave okončanja gladovanja potpuno je prožet dvoznačnošću, odnosno izokretanjem smisla. To je slavlje za umjetnika u gladovanju muka, jer on želi dalje gladovati.³⁰

„Jedino je on naime znao koliko je lako gladovati. To je nešto najlakše na svijetu... Zašto da prestane gladovati upravo sada, nakon četrdeset dana? On bi još dugo, beskrajno dugo izdržao... Zašto mu žele oduzeti slavu da gladije, da ne postane samo najveći umjetnik u gladovanju svih vremena, što vjerojatno već i jest, nego da nadmaši i sama sebe do krajnjih granica, jer osjeća da njegova sposobnost gladovanja nema granica.“³¹

Na kraju pripovijetke dolazi do potpunog zaborava na umjetnika u gladovanju, on se uopće ne vidi u hrpi slame. Kada pronađu umjetnika u kavezu, nadglednik ga ispituje zašto još gladije. Prvo pitanje nadglednika zvuči kao predbacivanje. Umjesto da izrazi divljenje zbog gladovanja, on mu to osorno predbacuje. Umjetnik u gladovanju objašnjava da gladije jer nije pronašao jelo koje mu odgovara, a to je također apsurdno

²⁸ W. Biemel, *Filozofijske analize moderne umjetnosti: Kafka/Proust/Picasso*, str. 36.-37.

²⁹ Kafka, Franz, *Umjetnik u gladovanju: priče objavljene za autorova života*, Šareni dućan, Koprivnica 2005., str. 175.

³⁰ W. Biemel, *Filozofijske analize moderne umjetnosti: Kafka/Proust/Picasso*, str. 39.

³¹ F. Kafka, *Umjetnik u gladovanju: priče objavljene za autorova života*, str. 175.-176.

jer kako i može umjetnik u gladovanju pronaći pravo jelo kada odustaje od svakog jela i daje se zatvoriti u kavez u kojemu mu uopće nije dana mogućnost izbora.³²

„ – Ti još uvijek gladiješ? – upita ga nadglednik. – Kad ćeš već jednom prestati?... - Ja sam ipak želio da se divite mom gladovanju – reče umjetnik u gladovanju. - Pa i divimo se – susretljivo će nadglednik. - Ali ne treba se tome diviti - opet će umjetnik u gladovanju... Zato što ja moram gladovati, ne mogu drukčije – ustvrdi umjetnik. - Ma gle ti njega! – reče nadglednik. – A zašto ne možeš drukčije?... - ...zato što nisam mogao naći jelo koje bi mi prijalo. Da sam ga našao, vjeruj mi da ne bih dizao prašinu i da bih se najeo kao i ti i svi ostali.“³³

Umjetnik u gladovanju bila je jedna od malobrojnih priča koju je Kafka poštedio, u svojim uputama Maxu Brodu da čitav njegov rad, svi rukopisi i zapisi budu spaljeni nakon njegove smrti.³⁴

Posljednje djelo koje je Kafka za života dao u tiskanje bila je zbirka četiriju tekstova pod nazivom *Umjetnik u gladovanju*. Tri od četiriju pripovijedaka prikazuju umjetnika i umjetnost, psihu umjetnika i funkciju umjetnosti u društvu. Jedini način da shvatimo ovu pripovijetku i Kafku općenito jest da na Kafkin svijet gledamo kao na svoj svijet. Trebamo maknuti povez s očiju i uvidjeti abnormalnost našega, naoko normalnoga svijeta. Htjeli to ili ne htjeli odjednom će nam Kafkine slike postati jasne, rječite i razumljive. Kafka ruši sve staro, krči put novom čovjeku i novom svijetu. Nije mržnja, nego ljubav prema čovjeku ulila Kafki umjetničku snagu da bezobzirno razotkrije nehumanost ljudske "humanosti".³⁵

³² W. Biemel, *Filozofijske analize moderne umjetnosti: Kafka/Proust/Picasso*, str. 44.-45.

³³ F. Kafka, *Umjetnik u gladovanju: priče objavljene za autorova života*, str. 181.-182.

³⁴ D. Zane Mairowitz, *Kafka za početnike*, str. 154.

³⁵ Z. Škreb, *Franz Kafka*, u: *Književna smotra 4*, str. 47.

7. OSJEĆAJUĆI SE JADNO

Jedno od istaknutih obilježja Kafkine kratke proze je struktura paradoksa. To je sažetak neshvatljivih situacija koje vladaju u Kafkinom svijetu. Apsurdni odnosi, nemotivirani, prikazani su kao da su posve razumljivi i svakodnevni: pervertiran svijet, tjeskoban poput mučna sna, nosi pečat univerzalne zbilje – izazivajući šokove kakve analognom strukturom postižu nadrealističke slike na kojima poznata predmetna zbilja, neshvatljiva i zlokobna, postaje emblemom otuđenosti.³⁶

7.1. Sadržaj kratke priče

Jedne večeri u mjesecu studenom jednom čovjeku u stan uletilo je jedno dijete kao mali duh. Držao se desnom rukom o zid i čovjek ga je upitao je li dječak zaista krenuo kod njega. Dječak mu govori da bude tiho i da je sve u najboljem redu. Čovjek poziva dječaka da uđe u sobu kako bi zatvorio vrata. Dječak objašnjava da je on već zatvorio vrata, na što čovjek opet govori da će zatvoriti vrata, ali dječak tvrdi da je on već zatvorio i zaključao vrata. Čovjek govori dječaku da se lijepo raskomoti i da može imati povjerenja u njega, a dječak mu govori da mu neće zaboraviti da mu je čovjek prijetio. Čovjek odgovara da će rado priznati da mu je prijetio. Čovjek govori dječaku da ne bi smio tako razgovarati s njim te odlazi iz stana. Na stubištu je susreo susjeda i rekao mu da mu je u sobi bio duh. Susjed mu je rekao da se nema razloga bojati duhova jer duhovi više sumnjaju u svoje postojanje, nego što ljudi sumnjaju u postojanje duhova. Čovjek govori kako je čuo da se duhove može i othraniti. Susjed je odlazio, a čovjek mu je viknuo da ako mu oduzme njegovog duha da je među njima zauvijek svršeno. Nakon toga čovjek odlučio otići u šetnju, ali se osjećao osamljen te se vratio i legao u krevet.

³⁶ Žmegač, Viktor, *Njemačka književnost*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1986., str. 199.

7.2. Analiza kratke priče

U ovoj priči vrlo je lako uočiti besmisao koji vodi do krajnjeg apsurda. Kafka je to majstorski odradio spajanjem u jedan prostor i vrijeme različite ljude čija komunikacija nije ništa negoli prazan i besmislen cilj prepun uzaludnosti.

„ – Pa, uđite onda u sobu, da zatvorim vrata! – Ja sam već vrata zatvorio. Nemojte se truditi. Uopće, umirite se. – Ma kakav trud. Ali na ovom hodniku stanuje sva sila ljudi, i dakako da ih ja sve poznajem; većina se njih upravo vraća s posla; kad čuju da u nekoj sobi netko govori, naprosto smatraju da imaju pravo otvoriti vrata i pogledati što se zbiva... Uostalom, i sami to znate. Dopustite mi da zatvorim vrata. – Ma što vam je? Što vas je spopalo? Što se mene tiče, mogu svi stanari doći ovamo. I još jednom vam kažem da sam već zatvorio vrata, zar mislite da ih samo vi možete zatvoriti? Čak sam ih i zaključao.“³⁷

Kafka prikazuje čovjeka koji je lijepo ugostio dječaka koji mu je ušao u stan, no nasuprot tome dječak izjavljuje da mu je čovjek prijetio. Taj čovjek tada postaje ponizan i pristaje priznati kako mu je prijetio. Ove su glavne karakteristike Kafkinih junaka. To su junaci koji nisu skloni isticanju i odlučuju se za povlačenje bez borbe.

„ – A sad se lijepo raskomotite, kad ste već tu. Sad ste moj gost. Imajte u mene puno povjerenje. Ne bojte se, osjećajte se kao kod kuće. Neću vas siliti ni da ostanete ni da odete... – Bilo bi puno bolje da upalite svjetlo. Ne, radije nemojte. Kako bilo da bilo, neću zaboraviti da ste mi prijetili... – Nije mi jasno zašto ste došli tako kasno. Stoga je moguće da sam u svojoj radosti svašta napričao i da ste vi to onda krivo razumjeli. A da sam svašta napričao, to ću rado priznati, da, prijetio sam vam čime god hoćete.“³⁸

³⁷ F. Kafka, *Umjetnik u gladovanju: priče objavljene za autorova života*, str. 35.

³⁸ Isto, str. 36.

8. JAHAC NA KANTI ZA UGLJEN

Kafkin je jezik bestrasno miran, objektivistički usmjeren na „opisan“ detalj, a opet začudno škrt, nemetaforičan, doslovno bezbojan, tako da podsjeća na crno-bijeli film. Pripovjedni obzor često je istovjetan sa sviješću likova, zbivanje je prikazano imanentno, bez posredovanja neke nadređene, sveobuhvatne pripovjedačke svijesti. Tako pripovijedanje postaje simptom duboke sumnje u razumnost i spoznatljivost svijeta: epski je prostor tamnica svijesti, a likovi su izloženi pritisku zbivanja koja im se čine neshvatljiva, aspsurdna.³⁹

8.1. Sadržaj kratke priče

Jedan čovjek je potrošio sav ugljen i bilo mu je hladno. Morao je otići do trgovca i zamoliti ga da mu da šaku ugljena pa će mu platiti kad bude mogao. Odlučio je odjahati do trgovca na kanti za ugljen jer će tako izgledati kao prosjak pa će se trgovac sažaliti i dati mu šaku ugljena. Kada je došao kod ugljenara zamolio ga je za ugljen jer mu je kanta za ugljen već toliko prazna da može jahati na njoj. Ugljenar je rekao ženi da je čuo mušteriju kako viče, ali ona ništa nije čula. Nakon toga ugljenar opet čuje da netko moli za ugljen. Nakon toga žena odlazi da vidi tko je iako uvjerava muža da nije čula nikoga. Žena je došla do čovjeka i kada ju je muž upitao tko je to bio ona je rekla da nema nikoga. Nije ništa vidjela ali je ipak razvezala pregaču i pokušala njome otjerati čovjeka. Nažalost i uspjela je. Čovjek govori kako njegova kanta ima sve odlike dobre jahaće životinje, samo nema otporne snage jer ju je ženska pregača uspjela otjerati. Nakon toga čovjek odlazi razočaran jer nije dobio lopaticu najslabijeg ugljena u visine ledena gorja.

³⁹ V. Žmegač, *Njemačka književnost*, str. 200.

8.2. Analiza kratke priče

Jahač na kanti za ugljen pripovijetka je u kojoj je Kafka prikazao apsurdne situacije u kojima se čovjek može naći u svakodnevici. Junak ove pripovijetke samo je želio dobiti malo ugljena, a ta njegova želja svela se na njegovo nepostojanje i nevidljivost od strane drugih ljudi.

„ – *Gospođo ugljenarko – vičem joj ja – sluga pokoran; samo jednu lopaticu ugljena.. Platit ću vam, naravno, punu kantu, ali ne odmah, ne odmah... - Pa što hoće? – više trgovac. - Ništa – dovikuje mu žena. – Nema tu ničega; ja ne vidim ništa, ne čujem ništa...*“⁴⁰

9. KAFKINI JUNACI KRATKIH PRIČA U SVIJETU OTUĐENJA

Kafkin je čovjek tijesno povezan s prostorom koji ga okružuje. U romanu *Proces*, a i u drugim Kafkinim djelima, a poglavito kratkim pričama "junak" je neodjeljivo povezan sa svojom okolinom. Njome pisac slikovito, a jasnije i snažnije nego bilo kojim drugim sredstvom, izražava unutarnji život svog junaka, patnje i tegobe njegove egzistencije. Možda ni jedan pripovjedač do sada nije kao Kafka uspio prikazati mrtve stvari na taj način da, bez tumačenja, neposredno djeluju značajno, te ih je tako u njihovoj jednostavnoj prisutnosti učinio figurom sudbine.⁴¹

Svijet što ga Kafka doživljava svijet je otuđenja. Svijet sukoba. Svijet dvostrukog čovjeka. Svijet, također, u kojem čovjek gubi svijest o svojoj podvojenosti, gdje se prepušta snu. Unutarnji svijet Kafkin sačinjen je od osjećaja da pripada onom svijetu otuđenja, da je uronjen u njemu i od strasne želje da probudi spavače na istinski život. Svijet pripovijedaka Franza Kafke je fantastičan, gotovo čudovištan. Čas nalikuje labirintu iz drevne grčke predaje, čas vašarskoj dvorani s ogledalima koja izobličuju i sakrivaju izlaz, čaj pravoj mišolovci. Bez obzira na to koja nam slika izgledala

⁴⁰ F. Kafka, *Umjetnik u gladovanju: priče objavljene za autorova života*, str. 161.

⁴¹ Gavran, Miro, *Oblikovanje prostora i simbolika prostora u Kafkinu romanu Der prozess*, u: *Umjetnost riječi* 3, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 1963., str. 215.-216.

dojmljivijom, postaje svakom čitaocu vrlo brzo jasno da je riječ o zatvorenom prostoru u koji vodi samo jedan ulaz i kroz njega Kafkini junaci ulaze samo jednom, jer izlaska iz tog svijeta nema. Dovoljno je pročitati nekoliko pripovijedaka kako bi se dobila potpuna vizija o tom svijetu apsurdna i uzaludne nade. Kafka je pjesnik sumraka jednog svijeta koji odlazi, svijeta koji je izgubio smisao za idilu, svijeta koji kao da je posljedica duboke metamorfoze koja će nastupiti na svjetsku scenu poslije novih znanstvenih otkrića o kozmosu i čovjekovoj naravi.⁴²

Teme Kafkinih pripovijedaka nisu ljudi pojedinci, nego odnosi među ljudima. A budući da autor crta uvijek ono što za svoju sliku o ljudskom svijetu drži najvažnijim, to nam Kafka time želi izložiti svoje uvjerenje da pojedinac čovjek, da pojedina psiha, ma kakva bila, nije kadra stvoriti odnose među ljudima, nego da ti odnosi, kakvi jesu, stvaraju i mijenjaju nju.⁴³

Društvena sredina u kojoj djeluju Kafkini junaci deformirana je i uvjetna. Samo manji dio tih objektivnih procesa, koji su se događali u stvarnom životu, prodirali su u njegove romane i pripovijetke. Za njih je u većoj mjeri karakteristična jednoobraznost načina rješavanja konflikata, jer Kafka je izabrao samo takve situacije u kojima je čovjek opterećen strahom, beznađem, nesigurnošću, njegov se junak uvijek nalazi na raskrižju nada i očajanja i odabire put koji vodi do propasti. Tragični doživljaj svijeta prerastao je kod Kafke u slijepi užas pred postojanjem.⁴⁴

9.1. Opsesija i beskonačnost

Svima je poznato da se Kafka osjećao tajanstveno krivim prema svom ocu kao Izrael prema svom Bogu; njegovo židovstvo, koje ga je dijelilo od većine ljudi, mora da je na njega djelovalo na neki zamršeni način. Svijest o skorašnjoj smrti i grozničava uzvišenost sušice kao da su izoštrili sve njegove sposobnosti. Dvije ideje – bolje rečeno, dvije opsesije – prevladavaju djelom Franza Kafke. Podčinjenost je prva, a beskonačnost druga. Tema beskonačne uzaludnosti prisutna je u *Procesu*, ali i u svim njegovim pripovijetkama. Najneospornija Kafkina vrlina je izum nesnošljivih situacija. Dovoljno

⁴² Donat, Branimir, *Kafka u Procesu i drugi eseji*, Ćiripanov, Novi Sad 1977., str. 45.-47.

⁴³ I. Krtalić, P. Prpić, *Književnici dvadesetoga stoljeća*, str. 49.

⁴⁴ Isto, str. 74.

mu je tek nekoliko redaka da bi stvorio nezaboravnu sliku. U njegovom se djelu pojavljuje samo jedan tip čovjeka, koliko Židov toliko i Nijemac, koji žudi za svojim mjestom, ma kako neznatnim, u bilo kakvom poretku; u svemiru, u nekom ministarstvu, u ludnici ili tamnici. Zaplet i ambijent su bitni, ne razvoj radnje ni psihološko poniranje. Otud prednost njegovih pripovijedaka pred romanima. Njegove pripovijetke daju cjelovitu sliku Kafke kao jedinstvenog pisca.⁴⁵

Kafkin svijet može se opisati kao neka projekcija njegovih ideja i „mentalnih slika“ koje su ga očito opsjedale. No, pri tome je lako zaboraviti da se ne radi o izravnim svjedočanstvima, nego da se radi o na određeni način umjetnički oblikovanom „književnom svijetu“, koji je tako poticajan za raznolika tumačenja. To će reći da je Kafka prije svega naprosto i izvrstan pisac. Kafka je, naime, virtuoz književne tehnike. U tom je smislu doista velika šteta što su mu najveća i najvažnija djela ostala nedovršena. Ipak, unatoč tome nije teško primjetiti kako se i naizgled sitni detalji uklapaju u njegovim djelima u cjelinu, te kako je igra paradoksima i tehničkim postupcima „izokretanja“ nenadmašno izvedena.⁴⁶

10. KAFKA – KLASIK MODERNIZMA

Legenda o Kafki obavila je njegovo književno djelo gotovo neprozirnim velom tajne, zagonetke i čuđenja. U svagdašnji govor ušao je i pridjev „kafkijanski“ koji rabe i oni koji Kafku nikada nisu čitali, a koji se odnosi na svakome poznate i nipošto osobite situacije. Povjesničari književnosti Kafkino djelo razmatraju uglavnom u okvirima epohe modernizma, štoviše nerijetko ga drže „klasikom modernizma“. Što se pak tiče užeg određenja, često se upozoravalo na neke osobine njegovog djela koje ga povezuju s ekspresionizmom, a u širem smislu s razdobljem avangarde. Kafka je doista „klasik modernizma“ najprije i najviše zato što je izuzetnim umijećem uspio izraziti „duhovno stanje“ epohe modernizma, i to opisati ga tako da je prekoračio granice „horizonta očekivanja“ čitatelja njegova vremena, pa su njegove „poruke“ postale jasnije tek idućim generacijama. A te „poruke“ nisu filozofske ili znanstvene spoznaje: one se ne mogu

⁴⁵ Borges, Jorge Luis, *Predgovor*, u: Franz Kafka, *Jastreb*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1982., str. 9.-11.

⁴⁶ Solar, Milivoj, *Pogovor*, u: Kafka, Franz, *Izgubljenik*, Naklada Jurčić, Zagreb 2003., str. 256.

„dešifrirati“ jer postoje, i mogu se izraziti, jedino i isključivo književnošću.⁴⁷ Kafka je pomno oblikovao „svijet“ svojih djela. Njegov jednostavni, gotovo „činovnički“ stil izvještaja nije zato neka posljedica njegova zvanja, nego je izuzetno umjetničko sredstvo da se istakne neobično i čudnovato u svijetu u kojem živimo, a koje uglavnom ne primjećujemo, premda nipošto nije tako rijetko kako se čini. Ključni motiv Kafkinog stvaranja je motiv apsurdna, ali se Kafkin opis apsurdna razlikuje od kasnijeg Camusova i Sartreova. U takozvanoj filozofiji apsurdna naglasak je na nerješivom raskoraku između ljudskih želja i mogućih ostvarenja, dok se u Kafke apsurd temelji prije svega na prekidu komunikacije. Taj prekid, međutim, nije shvaćen samo u smislu nerazumijevanja među pojedincima, pa ni u smislu nerazumijevanja određenog pojedinca i zajednice, nego on obuhvaća sve apsekte i vidove, uključivši osim sinkronijske i dijakronijsku komunikaciju s tradicijom. Glavni likovi Kafkinih djela, naime, opisani su u situacijama koje ih potiču na osjećaj i mišljenje da „sve nešto znači“, pa oni uporno tragaju za „konačnim značenjem“, pri čemu su svi njihovi naponi uzaludni; „zagonetke“ se samo udvostručavaju. Oni stalno sami u sebe sumnjaju; čini im se stalno da su nešto bitno propustili, da nisu razumjeli što su mogli i morali razumjeti. Njegove pripovijetke zapravo nisu jednolike – osim, dakako, u smislu temeljnog tona – nego rabe i fantastiku, i bajku, i realističko pripovijedanje, uvodeći različite likove i prilagođavajući stil različitim tipovima konačnih obrata.⁴⁸

⁴⁷ Solar, Milivoj, *Retorika postmoderne*, Matica hrvatska, Zagreb 2005., str. 125.-129.

⁴⁸ M. Solar, *Retorika postmoderne*, str. 136.-138.

11. ZAKLJUČAK

U kažnjeničkoj koloniji, Umjetnik u gladovanju, Jahač na kanti za ugljen i Osjećajući se jadno četiri su kratke priče koje sam odabrala kako bih prikazala sliku apsurdna u Kafkinim djelima. Proučavajući Kafkin život i ove pripovijetke došla sam do zaključka kako je Kafkina glavna specifičnost to da čitateljima lice Kafkina svijeta djeluje izobličeno. Ali Kafka je izobličio prividno normalan izgled našega izobličenoga svijeta, kako bi prikazao njegovo bezumlje. Tom izgledu on u isti mah pristupa kao da je posrijedi nešto svakodnevno te tako predočuje upravo bezumnu okolnost da bezuman svijet slovi kao nešto normalno. Neshvaćen tijekom života, u sukobu s ocem, činovničkog zvanja koje je prezirao i nesretan u vezama sa ženama, Franz Kafka ipak je uspio proizvesti književna remek-djela čiji junaci, atmosfera i radnje i dandanas intrigiraju čitatelje. Kafka je klasik u najboljem smislu te riječi, u svojim pričama i romanima živ, u pismima zanimljiv, a u dnevnicima i dalje zagonetan. I dandanas riječ *kafkijanski* odzvanja jezom i strahom da stvari koje nam se događaju nikada nećemo do kraja razumjeti, baš kao što to nije uspjelo ni Kafki ni njegovim likovima.

12. LITERATURA

1. Biemel, Walter, *Filozofijske analize moderne umjetnosti: Kafka/Proust/Picasso*, Biblioteka „Pitanja“, Zagreb 1980.
2. Borges, Jorge Luis, *Predgovor*, u: Franz Kafka, *Jastreb*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1982.
3. Brlenić-Vujić, Branka, *Književni fragmenti, eseji i studije*, Grafika, Osijek 2010.
4. Donat, Branimir, *Kafka u Procesu i drugi eseji*, Ćiripanov, Novi Sad 1977.
5. Gavran, Miro, *Oblikovanje prostora i simbolika prostora u Kafkinu romanu Der prozess*, u: *Umjetnost riječi 3*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 1963.
6. Kafka, Franz, *Proces; Preobrazba i druge priče*, Školska knjiga, Zagreb 2003.
7. Kafka, Franz, *Umjetnik u gladovanju: priče objavljene za autorova života*, Šareni dućan, Koprivnica 2005.
8. Krtalić, Ivan, Prpić, Petar, *Književnici dvadesetoga stoljeća*, Školska knjiga, Zagreb 1984.
9. Mairowitz Zane, David, *Kafka za početnike*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2001.
10. Max, Brod, *Franz Kafka: životopis*, Znanje, Zagreb 1976.
11. Murray, Nicholas, *Franz Kafka: biografija*, Naklada Zoro, Zagreb 2004.
12. Solar, Milivoj, *Pogovor*, u: Kafka, Franz, *Izgubljenik*, Naklada Jurčić, Zagreb 2003.
13. Solar, Milivoj, *Retorika postmoderne*, Matica hrvatska, Zagreb 2005.
14. Škreb, Zdenko, *Franz Kafka*, u: *Književna smotra 4*, Mladost, Zagreb 1970.
15. Žmegač, Viktor, *Istina fikcije: moderni njemački pripovjedači*, Znanje, Zagreb 1982.
16. Žmegač, Viktor, *Njemačka književnost*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1986.

13. POPIS PRILOGA

Prilog 1: Franz Kafka, http://mubi.com/cast_members/11762

Prilog 2: Umjetnik u gladovanju, http://www.sareni-ducen.hr/html/kafka_skupno.html